

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
ДІАЛЕКТОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(обов'язкова)

Освітньо-професійна програма: «Українська мова та література»

Спеціальність: 014 Середня освіта

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) філологічного факультету

Мова навчання: українська

Розробники: *Руснак Наталія Олександрівна* – доктор філологічних наук,
професор кафедри сучасної української мови.

Профайл викладача:

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=Pw8PiOgAAAAJ&hl=uk>

Контактний тел. **0372-58-48-32**

E-mail: n.rusnak@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle: <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=5045>

Консультації Очні консультації: за попередньою домовленістю;
розклад консультації: **вівторок 13.00 – 14.00.**

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

«Діалектологія української мови» – курс, що репрезентує розмаїття національної мови на різних теренах України (структуру української діалектної мови). В ході вивчення цієї дисципліни студенти усвідомлюють діалектні явища різних мовних рівнів у говорах української діалектної мови. До того ж, основою української літературної мови послуговували середньонаддніпрянські говірки південно-східного наріччя.

2. Мета навчальної дисципліни: виробити у студентів навички аналізу діалектних явищ різних мовних рівнів української діалектної мови..

3. Пререквізити. Сучасна українська мова. Історична граматики. Історія української літературної мови.

4. Результати навчання

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології (лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу) в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Уміння вільно і грамотно здійснювати усну й письмову комунікацію українською мовою.

ЗК 2. Здатність критично та відповідально застосовувати інформаційні та комунікаційні технології в практичній діяльності.

ЗК 4. Здатність до критичного та абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 9. Здатність працювати в команді та самостійно, мотивувати на досягнення мети, створювати психологічно позитивний клімат у колективі.

ЗК 12. Здатність до пошуку, оброблення та узагальнення інформації з різних джерел.

Фахові компетентності:

ФК 1. Вміння реалізовувати знання з основних понять і концепцій сучасної мовознавчої й літературознавчої науки, вільно оперувати мовознавчим та літературознавчим матеріалом; критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки, виокремлювати й кваліфікувати наукові проблеми в цій галузі.

ФК 3. Здатність збирати, аналізувати, структурувати, узагальнювати й інтерпретувати інформацію в усній формі та реферувати її письмово; створювати тексти різних стилів і жанрів.

ФК 5. Розуміння особливостей історико-літературного процесу, мовознавчих і літературознавчих термінів та понять, основних закономірностей історичного розвитку української філологічної науки у світовому контексті.

ФК 11. Знання теорій української фонетики, фонології, морфології, лексикології, фразеології, лексикографії, синтаксису; вміння інтерпретувати та обґрунтувати думки різних дослідників з відповідної проблеми.

Програмні результати навчання

ПРН 1. Вільно володіти українською мовою, вміти послуговуватись нею у професійному спілкуванні.

ПРН 6. Ефективно знаходити необхідну інформацію, послуговуючись різними джерелами, критично оцінювати та інтерпретувати її.

ПРН 14. Аналізувати мовні та літературні явища у їхньому взаємозв'язку і взаємозалежності.

ПРН 15. Застосовувати комплекс здобутих філологічних знань для вирішення професійних завдань.

ПРН 17. Аналізувати мовні одиниці, визначати їх взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.

ПРН 19. Здійснювати лінгвістичний та літературознавчий аналіз текстів різноманітних стилів та жанрів.

ПРН 20. Володіти основними поняттями, концепціями і фактами сучасного мовознавства та літературознавства, вільно оперувати мовознавчим та літературознавчим матеріалом та термінологією.

ПРН 21. Планувати та здійснювати на належному рівні дослідження в галузі філології.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

знати:

- структуру національної мови та місце в ній діалектної;
- різні підходи до висвітлення проблем діалектної мови;
- шлях становлення української діалектології;
- будову української діалектної мови;
- визначення основних термінів діалектології;
- діалектні особливості української діалектної мови (за мовними рівнями);
- специфіку кожного з трьох наріч української діалектної мови;

розуміти:

- специфіку національної української мови;
- специфіку української діалектної мови;
- зв'язок діалектології з історичною граматикою;
- зв'язок діалектології з літературною мовою;
- лінгвальні особливості поліського наріччя;
- лінгвальні особливості південно-західного наріччя;
- лінгвальні особливості карпатських говорів;
- лінгвальні особливості південно-східного наріччя;

уміти:

- аналізувати фонетичні явища української діалектної мови;
- аналізувати лексичні особливості української діалектної мови;
- аналізувати морфологічні явища української діалектної мови;
- аналізувати синтаксичні особливості української діалектної мови;
- аналізувати особливості говорів та наріч української діалектної мови;
- аналізувати діалектні тексти за мовними рівнями.

3. Опис навчальної дисципліни

3.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			Кредитів	Годин	Лекції	Практичні	семінарські	лабораторні	самостійна	індивідуальні	
Денна	2	3	5	150	30	30			82	8	залік
Заочна	2	3	5	150	8	8			134		залік

3.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		Л	П	Лаб	Інд	с.р.		л	П	лаб	Інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1. Фонетична система української діалектної мови											
Тема 1. Діалектологія як мовознавча дисципліна: предмет вивчення		2	2		1		10	2	2			10
Тема 2. Структура української діалектної мови		2	2				10					10
Тема 3. Вокалізм української діалектної мови		4	4		1		20	2	2			20
Тема 4. Консонантизм української діалектної мови		4	4		1		40					20
Тема 5. Лексична система		2	2				10					10

української діалектної мови												
Усього		14	14		3		70	4	4			70
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. Граматичні особливості української діалектної мови											
Тема 6. Морфологічні особливості української діалектної мови		6	6				10	2	2			10
Тема 7. Синтаксичні особливості української діалектної мови		2	2				10					10
Тема 8. Лінгвальні особливості говорів поліського наріччя		2	2				10					10
Тема 9. Лінгвальні особливості говорів південно- західного наріччя		2	2				10					10
Тема 10. Характеристика говорів південно- східного наріччя		2	2				10					10
Тема 11. Лінгвальні особливості буковинських говірок		2	2				12	2	2			12
Разом за ЗМ 2		16	16				52	4	4			52
Усього годин		30	30				134	8	8			134

3.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Діалектологія як мовознавча дисципліна	2
2	Структура української діалектної мови	2 / 2
3	Вокалізм української діалектної мови	4 / 2
4.	Консонантизм української діалектної мови	4
5.	Лексична система української діалектної мови.	2
6.	Морфологічні особливості української діалектної мови	4 / 2
7.	Синтаксична специфіка української діалектної мови	2
8.	Лінгвальні особливості говорів поліського наріччя.	2
9.	Лінгвальні особливості південно-західного наріччя	2
10.	Лінгвальна специфіка південно-східного наріччя.	2
11.	Лінгвальна характеристика буковинських говірок	2 / 2
	Всього	30 / 8

3.4. Тематика індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Діалектні риси у мові творів буковинських письменників.	1
2	Етнографізми у мові творів М.Матіос.	1
3	Синтаксичні діалектизми у мові творів Марка Черемшини.	1
4	Морфологічні діалектизми у мові творів В.Стефаника.	1
5	Фонетичні варіанти у <i>Словнику буковинських говірок</i> .	1
6	Лексико-семантичні варіанти у <i>Словнику буковинських говірок</i> .	1
7	Лексичні діалектизми у мові творів О.Кобилянської.	1
8	Відомості з діалектології у шкільному курсі української мови.	1
	Разом	8

3.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Зв'язок діалектології з літературознавством.	8 / 10
2	Порівняльна характеристика консонантизму української літературної та діалектної мови.	8 / 15
3	Особливості волинсько-подільських говорів української діалектної мови.	8 / 15
4	Порівняльна характеристика голосних фонем української літературної та діалектної мови.	8 / 15

5	Зв'язок діалектології з етнографією.	10 / 15
6	Обрядова лексика в українській діалектній мові.	10 / 10
7	Граматичний клас іменника в українській діалектній мові.	10 / 15
8	Специфіка дієслова в українській діалектній мові.	10 / 15
9	Фонетико-граматичні особливості говірок карпатської групи української мови.	5 / 10
10	Специфічні риси галицько-буковинських говорів української мови.	5 / 14
	Разом	82 / 134

4. Система контролю та оцінювання:

Види та форми контролю

Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів з курсу здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (заліку).

Об'єктом оцінювання знань студентів є програмовий матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

(для 2 курсу)

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)											Кількість балів (екзамен)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	40	100
6	6	6	6	6	5	5	5	5	5	5		

6. Рекомендована література

6.1.Базова (основна)

1. Атлас української мови. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі / Д.Т.Бандрівський, Л.М. Григорчук та ін.. К. : Наук. думка, 1988. 520 с. 407 карт.
2. Бевзенко С.П. Українська діалектологія : навч. посіб. для студ. філол. ф-тів ун-тів і пед. ін-тів. Київ : Вища шк., 1980. 244 с.
3. Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини. Чернівці : Час, 1995. 414 с.
4. Герман К. Ф. Українські говірки Північної Буковини в історичному та лінгвогеографічному аспекті : Фонетика, фонологія. Чернівці : Рута, 1995. 391с.
5. Глуховцева К. Д. Динаміка українських східнослов'янських говірок : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2005. 592 с.
6. Говори української мови : збірник текстів / уклад. : С.Ф. Довгопол, А.М. Залеський, Н.В. Прилипко ; відп. ред. Т.В. Назарова. Київ : Наук. думка, 1977. 591 с.
7. Гриценко П. Ю. Моделювання системи діалектної лексики. Київ : Наук. думка, 1984. 226 с.
8. Дзендзелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології: вступні розділи / ред.: К.Й. Галас, В.І. Добош. Ужгород : Ужгород. держ. ун-т, 1966. 100 с.
9. Дзендзелівський Й.О. Стан дослідження генези українських діалектів. *Мовознавство*. 1981. № 1. С. 86–90.
10. Діалектні групи і говори української мови: метод. матеріали з курсу укр. діалектології / упоряд. С.П. Бевзенко; відп. ред. В.П. Дроздовський. Одеса, 1975. 54 с.
11. Діалектологічний бюлетень / відп. ред. Ф.Т. Жилко. Київ, 1961. Вип. 8. 112 с.
12. Добош В.І. Синтаксис українських південнокарпатських говорів: текст лекцій / ред. І.І. Фекета. Ужгород, 1971. 120 с.
13. Дослідження з української діалектології: зб. наук. пр. / АН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; відп. ред. П.Ю. Гриценко. Київ : Наукова думка, 1991. 264 с.
14. Жилко Ф.Т. Говори української мови. Київ : Рад. школа, 1958. 172 с.
15. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови: посіб. для фак. мови й л-ри пед. ін-тів. Київ : Радянська школа, 1955. 316 с.
16. Жилко Ф.Т. Сучасна українська літературна мова і діалекти. *Українська мова і література в школі*. 1964. № 5. С. 20–26.
17. Жовтобрюх М.А. Проблеми взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів. *Мовознавство*. 1973. № 1. С. 3–15.
18. Залеський А.М. Діалектна основа фонологічної системи української мови. *Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами: зб.ст.* / ред. М.А. Жовтобрюх. Київ : Наук. думка, 1977. С. 50–96.
19. Залеський А.М. Парадигматичні і синтагматичні умови функціонування шиплячих у гуцульському говорі. *Фонетична, морфологічна*

і лексична система українських говорів: зб. ст./ відп. ред. І.Г. Матвіяс. Київ : Наук. думка, 1983. С. 3–29.

20. Залеський А.М. Функціональний статус шиплячих у говорах північного наріччя. *Структурні рівні українських говорів: зб. ст. /* АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; відп. ред. І.Г. Матвіяс. Київ : Наукова думка, 1985. С. 52–75.

21. Матвіяс І.Г. Засади української діалектології. *Мовознавство*. 2000. №1. С. 3–8.

22. Матвіяс І.Г. Роль буковинських говірок в утворенні західноукраїнського варіанта літературної мови. *Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяч. 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича, (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.)*. Чернівці: Рута, 1994. С. 7–8

6.2. Допоміжна.

1. Матвіяс І.Г. Українська літературна мова і територіальні діалекти в їх взаємодії в різних історичних етапах// *Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами: зб. ст. /* [ред. М.А. Жовтобрюх]. К.: Наукова думка, 1977. С. 5–31

2. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори; [відп. ред. П.Ю. Гриценко]; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. К.: Наукова думка, 1990. 168 с.

3. Михальчук К. П. Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины / К.П. Михальчук // Труды этнографическо-статистической комиссии экспедиции в Западнорусский край: материалы и исследования. СПб., 1872. Т.7, вып. 2. С. 453–512.

4. Німчук В.В. Про походження українських діалектів// *Україна: Наука і культура*. К., 1993. Вип.26–27. С. 233–250.

5. Німчук В. В. Проблема українського діалектогенезису // *Проблеми сучасної ареології /* [відп. ред. П.Ю. Гриценко]. К.: Наукова думка, 1994. С. 25–47.

6. Структурні рівні українських говорів: зб. ст. / [відп. ред. І. Г. Матвіяс]; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. К.: Наукова думка, 1985. 184 с.

7. Українська діалектна морфологія / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; [ред. Ф.Т. Жилко]. К., 1969. 200 с.

8. Українська лінгвістична географія: зб. ст. / [ред. Ф.Т. Жилко]. К.: Наукова думка, 1966. 154 с.

9. Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами: зб. ст. / [ред. М.А. Жовтобрюх]. К.: Наукова думка, 1977. 201 с.

10. Український діалектологічний збірник / [ред. П.Ю. Гриценко]. К.: Довіра, 1997. Кн. 3.: Пам'яті Тетяни Назарової 471 с.

6. Інформаційні ресурси

Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Атлас_української_мови

Режим доступу: [petrovkabook.zakupka.com > 185609612-atlas-ukrainsk..](http://petrovkabook.zakupka.com/185609612-atlas-ukrainsk..) Атлас української мови. В трьох томах.

Режим доступу : <http://lemko.org/pdf/mamoT.pdf> Ванько Ю. Карпатські русинські діалекти.

Режим доступу: www.rusynacademy.sk/rusynski/rusyn_jazyk.html#Карпатські_русинські_діалекти.

Режим доступу : <http://nte.etnolog.org.ua/zmist/2018/N1/5.pdf>

Белей Л. Русинська мова на теренах центральної Європи.

Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/24258/1/Леся%20ХОМЧАК.pdf> Леся Хомчак. До функціонування надсянських говірок в умовах білінгвізму.

Режим доступу: http://dspace.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2012-14.pdf.

В.Грещук, В.Грещук Наддністрянський діалект у мові новел та оповідань Богдана Голода.

Режим доступу: <http://www.volynpost.com/news/150605-vandity-karabkatysia-telebendaty-nezvychna-volynska-govirka> Гвандіти, карабкатися, телебендати: незвична волинська говірка.

Режим доступу: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/2297> Н.Коваленко. Лексика подільських говірок у «Словарі української мови» Б.Грінченка.

Режим доступу: <https://www.nasze-slowo.pl/yak-boykayut-boyki> Як «бойкають» бойки.

Режим доступу: <https://varosh.com.ua/projects/zakarpatskyj-dialekt-shho-cze-take-yak-vin-vynyk-ta-chomu-vazhlyvo-yogo-beregti/> «Закарпатський діалект»: що це таке, як він виник та чому важливо його берегти.

Режим доступу: https://www.wikizero.com/uk/Західнополіський_говір.

Режим доступу: https://www.wikizero.com/uk/Східнополіський_говір.

Режим доступу: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um169.htm> Слобожанський говір.

Режим доступу: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um169.htm> Король О.С. Степовий говір південно-східного наріччя української мови.

Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/42975879.pdf> Т.Щербина. Походження говірок середньонадніпрянського-степового порубіжжя у світлі ареалогії.

Режим доступу: <http://jvestnik-b.donnu.edu.ua/article/view/2568>. Г.І.Мартінова. Інтерпретація етнофразем у діалектному тексті.